
Už bylo na čase: Česko hledá výzkumné priority

Už bylo na čase: Česko hledá výzkumné priority

19.06.2011 10:47, Autor: Martin Rychlík

Stát chystá novou strategii k cílenějšímu výzkumu na dlouhodobé společenské a hospodářské potřeby.

Otázka, zda si může jeden menší stát dovolit štědré investice do všech vědních oblastí od botaniky přes sociologii až po astrofyziku, je snad zbytečná. Česko dává na vědu a výzkum ročně 26 miliard korun, které se rozdělí napříč obory. Nebylo by ale potřeba některé z těch, jež mohou výrazněji akcelarovat konkurenceschopnost země, přeci jen trochu víc popostrčit?

Nad tím – a o tom, jak to správně udělat – dumá sbor moudrých: vládní usnesení z 6. dubna ukládá premiérovi předložit Návrh národních priorit výzkumu, experimentálního vývoje a inovací do 30. června 2012. Je to nezbytné?

„Přehodnocení priorit aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací je nutné, protože se musí přizpůsobit potřebám udržitelného rozvoje ČR a měnícím se potřebám společnosti a znalostní ekonomiky,“ řekl ČESKÉ POZICI profesor Rudolf Haňka z Cambridge, který byl vládou ustanoven za předsedu Koordinační rady výběru. Analyzovány by měly být jak pohledy vpřed (co česká společnost bude potřebovat v horizontu patnácti až dvaceti let), tak i vzad – tedy posouzení toho, co se v ČR zatím povedlo a nepovedlo...

„Na rozdíl od stávajících priorit Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací na léta 2009 až 2015, které jsou tak široce zaměřené, že pokrývají převážnou část aplikovaného výzkumu (zhruba 90 procent) se tentokrát nejprve soustředíme na identifikaci dlouhodobých strategických cílů, které jsou uplatnitelné a žádoucí a pro něž máme dostatečné materiální a personální podmínky. Proces identifikace strategických cílů právě končí,“ říká Haňka. Dále budou vybráni experti z nejrůznějších oborů (nejspíše jich bude sto), kteří navrhnou výzkumné směry, jejichž prostřednictvím se dá vytyčených cílů dosáhnout.

Mít odvahu najít nadprůměrné

S určením priorit souhlasí i další odborníci zabývající se reformami. „Země naší velikosti a našeho rozpočtu musí ve financování výzkumu najít odvahu identifikovat oblasti, ve kterých jsme ve srovnání se světem již vysoce nadprůměrní a je naděje, že vložené prostředky se skutečně promění v inovační potenciál a zdroj zvyšování konkurenceschopnosti. Není to jediné kritérium, ale řekl bych, že klíčové,“ sdělil ČESKÉ POZICI Petr Matějů, předseda Grantové agentury ČR, dle něž to platí pro aplikovaný, ale částečně i základní výzkum.

Harmonogram hledání výzkumných priorit:

24. června 2011 – stanovení počtů expertních panelů

30. září 2011 – jmenování členů expertních panelů

30. listopadu 2011 – návrhy dílčích priorit

31. ledna 2012 – první návrh priorit z koordinační rady

30. března 2012 – projednání návrhu priorit na vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace

30. června 2012 – projednání návrhu priorit Vládou ČR

Rozmělnění peněz a sil do všech výzkumných směrů je věc, kterou experti dlouhodobě kritizují. Jedním z těch, kteří nebyli se současným způsobem řízení a financování vědy spokojeni natolik, že vystoupili z vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI), je podnikatel Zbyněk Frolík.

„Jde-li o rozdělování miliard, je těžké rozhodnout, zda je Pavel nebo Petr na odstřel, zda je právě teď prioritní obor nanotechnologií, biotechnologií, IT nebo ‚objevování Kleopater‘. To je ryze politické rozhodnutí. Nedá se říct vědcům: ‚Sami si vylučte nejslabší, protože pak se nakonec ukáže, že všichni jsou vlastně docela dobří, a proto to musí někdo politicky nařídit,‘ řekl Frolík v rozhovoru pro ČESKOU POZICI, když uváděl, jak systémově nabídnout strategii, milníky a definovat cíle celé země.

Čtyři důvody, proč to nešlo...

K tomu by měl nový záměr nakročit. Současné priority typu „Biologické a ekologické aspekty udržitelného rozvoje“ nebo „Informační společnost“ jsou příliš široké, takže „neumožňují dostatečné zacílení veřejné podpory na výzkumné oblasti, které účinně reagují na identifikované potřeby společnosti,“ píše se v podkladech, které má ČESKÁ POZICE k dispozici. Důvodů, proč dosavadní priority nefungovaly, jsou prý čtyři: priority byly připravovány bez výrazné účasti aplikační sféry, nebyly vytvářeny v návaznosti na celospolečenské potřeby, v prioritách nebyly dostatečně zohledněny materiální a personální kapacity potřebné pro realizaci, nebyly jasně stanoveny cíle a přínosy výzkumu.

Inspirace pro nové vytčení by měly dle záměru přijít z Finska, Velké Británie, Nizozemska či Německa, tedy zemí, jež se snaží část výzkumu orientovat do oblastí, které odpovídají jejich dlouhodobým společenským a hospodářským potřebám – definovaným na státní či vládní úrovni.

Zdržení? Kdepak, našponovaný termín

Na chvíli, kdy vláda ohlásí výzkumné priority, si počkáme více než rok. Netrvá příprava zbytečně dlouho? Neotálíme? „Spíše mám obavy, zdali to vše v daném harmonogramu stihneme. Kvalitní příprava výzkumných priorit se zapojením více než stovky odborníků je proces, kde by rychlost šla na úkor kvality. V řadě zemí se připravují déle než rok a jednou z chyb dosavadních priorit bylo právě i to, že vznikly narychlo ve velmi úzkém týmu a zůstaly tak jen formálními prioritami,“ upozorňuje profesor Haňka.

S tím souhlasí i Matějů: „Rozhodně je lepší této náročné proceduře, jejíž výsledek má k něčemu být, věnovat více času, než to opět za pár let zkoušet znovu.“ Dle něj je také potřeba počítat s tím, že se různé skupiny budou snažit prosazovat vlastní priority a zájmy. Tomu se dá zabránit pouze strategickými úvahami oproštěnými od partikulárních zájmů.

Neuspokojivé situace v podpoře výzkumu a klopýtající vazby na praxi si povšimla třeba i Americká obchodní komora v ČR (AmCham), jež loni premiérově ocenila 24 nejlepších spoluprací roku mezi univerzitami a firmami. Při té příležitosti uvedl výkonný ředitel Weston Stacey pro týdeník Euro: „Přimlouvali bychom se, aby vláda zaměřila pozornost na rozdělování peněz těm týmům, jež budují dlouhodobě udržitelná výzkumná centra. Toho by mohlo být dosaženo stanovením určitých národních cílů výzkumu; jako například americká vláda stanovila v otázce výzkumu rakoviny, vesmírného programu či bezpečnosti.“

Víme, co je nej. Nebojme se to říci!

Nač se mají Češi zaměřit? Co je potřeba před rokem 2020 intenzivně podporovat? Vsadíme na medicínu nebo kosmonautiku? „To, že se dosud nepovedlo stanovit prioritní oblasti, ve kterých máme šanci, jsme v nich dobří a které by měly přispět ke konkurenceschopnosti země za deset patnáct let, je jedna z velkých bolestí transformace vědy a výzkumu. Přitom všichni ty oblasti znají, jenom se to bojíme říci,“ uvedl v otevřeném rozhovoru pro ČESKOU POZICI profesor Vladimír Mařík, vedoucí katedry kybernetiky ČVUT a předseda výzkumné rady Technologické agentury ČR podporující aplikovaný výzkum.

A dotyčné disciplíny také jmenoval: informatika a kybernetika, medicína a biotechnologie, materiály a nanotechnologie, jaderná energetika, fyzikálně založené vědy jako optika, laserová technika či optoelektronika.

„Tam jsme dobří, tam je perspektiva, šance, že budeme vyvážet; jiná odvětví tu nemají takové zázemí, infrastrukturu a výsledky,“ doplnil Mařík, jehož ústav spolupracuje s NASA, Pentagonem nebo hi-tech průmyslem. Důležitý prostor dává i společenským vědám, které jsou nezbytné pro rozvoj celospolečenských cílů.

Podle profesora Ivo Vondráka, rektora Vysoké školy báňské, jenž patří k nejprogresivnějším šéfům českých univerzit, je vytčení národních priorit důležité. „Poslední zpracované strategie konkurenceschopnosti ČR jasně poukazují na to, že jejím základem byl, je a bude průmysl. Pokud bych měl z této oblasti vytáhnout dvě klíčová odvětví, jsem přesvědčen o tom, že to je především energetika a informační technologie,“ míní Vondrák.

Oba obory totiž reprezentují oblasti s nejvyšší přidanou hodnotou a integrují řadu souvisejících oborů jako strojírenství, nové materiály i nanotechnologie. IT je pak zase důležité pro automobilový průmysl, biomedicínu, logistiku, ale třeba i dopravní telematiku.

Vládní know-how k nezaplacení

Opatrnější v pojmenování priorit je předseda Grantové agentury ČR, která udílí peníze vědcům v základním výzkumu. „Hlavní význam vidím v tom, že snad najdeme oblasti, kde při vyšší koncentraci prostředků na výzkum a vývoj si naše země vytvoří lepší podmínky pro růst inovačního potenciálu... Kdybych věděl, jaké to mají být směry, prodám to know-how vládě,“ říká s úsměvem Matějů. Představa, že každému „nasypeme“ trochu a dosáhneme v tak kompetitivní soutěži, jako je věda, výjimečných výsledků a u všech, je lichá.

Zvýšit konkurenceschopnost se snaží všechny státy. Podle Haňky proběhlo či probíhá přehodnocování výzkumných priorit u našich sousedů, ale i v celé Evropě – většinou pod tlakem asijských zemí, zejména Číny a Indie. I Česko by tedy mělo vědět, jak se do roku 2030 se změnou situace vypořádat.

Vybereme si jakožto prvořadé nanotechnologie, IT nebo biotechnologie? „Jaké to mohou být směry je špatná otázka, neboť tím opět přeměňujete celý problém na nalezení tuctu či kolika směrů, jako se to dělo v předchozím procesu. Jako priority pak máte téměř vše! Použil jste termíny nano- či biotechnologie. Moc hezká slova; ale víte, co jimi máte přesně na mysli? Asi ne. A tomu se tentokrát snažíme vyhnout,“ uzavírá profesor Haňka, předseda Koordinační rady pro výběr priorit výzkumu v ČR.